

A szerkesztő előszava

A Dienes Valéria filozófiája iránt érdeklődő olvasó talán kételkedve szemléli lapszámunk tartalomjegyzékét. Nem kevés egy kicsit a filozófia? – kérdezheti, látván, hogy a tanulmányok zöme mintha inkább mozdulatelmélettel, pszichológiával, pedagógiával stb. foglalkozna, „kifejezetten filozófiával” pedig csak néhány közülük.

Ennek ellenére fenntartjuk, hogy amiről írunk, az *végig* Dienes Valéria filozófiája, amennyiben komolyan vesszük, hogy számára filozófia és orkesztika azonos, az orkesztika pedig *a valóság vizsgálata*. S ugyanúgy, ahogyan a valóság nem ismer diszciplináris korlátokat – egyik rekeszbe sem lehet belegyömöszölni –, az orkesztika is magába olvaszt minden olyan emberi cselekvés-, illetve vizsgálódásformát, amely képes arra, hogy egyes vonatkozásait érvényes módon megjelenítse.

Ilyen értelemben nemcsak a modern tudomány által szentesített diszciplináris határokat nem tartja tiszteletben, hanem a művészet és a tudomány, sőt az elmélet és a gyakorlat közötti választóvonalat sem. Ez nem azt jelenti, hogy ne lenne tisztában a különbségükkel, hanem hogy hisz abban: nemcsak hogy nem kell elkülönülniük egymástól, de együtt inkább képesek a valóság teljesebb tapasztalatát szolgáltatni, mint külön-külön.

Dienes ugyanis egyáltalán nem valamiféle prekritikai naivitással hirdeti meg „a valóság vizsgálatát”. A személyes átéltség, a kozmikus, biológiai és társas szituáltság, az interszjektív módon megtestesülő kommunikációs formák és mentális tartalmak szövevényét olyan sajátos, a szó legeredendőbb értelmében *fenomenológiai*, ugyanakkor több szinten építkező, sajátosan absztrakt és ugyanakkor kifejezetten empirista módszerrel fejt fel, amely a *methodosz* eredeti értelmének megfelelően nem pusztá eszköz, hanem *maga az út*. Gyakorlat, amelynek elmélete van, és elmélet, amelynek gyakorlata van – de egyik sem *követi* a másikat, hanem dinamikus egyenrangúságban képviselik egyazon kimeríthetetlen valóság más-más dimenzióit, úgy, hogy oda-vissza megtermékenyítik, korrigálják, kiegészítik és inspirálják egymást. Az elemi tapasztalat

pedig, ami elméleti oldalon alapfogalommá absztrahálódik, és ami minden emberi cselekvés, kogníció és kommunikáció eredete és mögöttes elve, a *mozdulat*.

Jelen lapszám törzsanyaga annak a konferenciának az előadásai-ból született, amely 2018. április 12–13-án az Orkesztika Alapítvány és az ELTE BTK Magyar Filozófia Központja közös szervezésében került megrendezésre *Eszmélet – gondolat – mozdulat. Dienes Valéria filozófiája* címmel. Ez a konferencia olyan koprodukcióban született, amely igen ígéretesnek mutatkozott a Dienes-kutatás további sorsára nézve is. Dienes Valéria életművének kutatása ugyanis többek között azért jelent sajátos kihívást, mert a munkásságába beolvadó sokféle tájékozottságot nehéz, pontosabban inkább lehetetlen utolérni. Hiszen olyasvalakiról beszélünk, aki matematika–fizika, illetve filozófia–esztétika szakon szerzett egyetemi oklevelet; miközben filozófiából doktorált, tekintélyes nemzetközi szaklapokban jelentek meg matematikai eredményei; a Zeneakadémián tanult zongorát és zeneszerzést, és mozdulatdrámáinak zenéjét gyakran maga komponálta zeneszerző munkatársaival együttműködésben; s miközben elsőként dolgozott ki olyan átfogó mozdulatelméletet, amelyhez nemzetközi szinten máig is csak a Lábán Rudolfé fogható, gyakorló mozdulatművészként és mozdulatpedagógusként 32 éven keresztül működtette Orkesztika Iskoláját, illetve a lassan köréje épülő iskolahálózatot, amíg 1950-ben be nem tiltották a műfajt, a teljes magyar modern tánccal egyetemben. Mindezek miatt Dienes Valéria munkásságát csak interdiszciplináris módon lehet érdemben kutatni, mert igaz ugyan, hogy a valóság nem hajlandó diszciplináris keretek közé szorítani magát, a kutatói hozzáértés viszont nagyon is.

Ezért is számított annyira ígéretesnek a 2018. áprilisi konferencia, hiszen mozdulatművészek–orkesztészek és filozófusok szövetkeztek arra, hogy megpróbálják párbeszédbe hozni egymással azokat a kutatókat, akik a maguk különböző diszciplináris hátterű, de a filozófiai megközelítéshez egyaránt kötődő hozzájárulásaival egymás számára is teljesebbé tehetik a kutatásokból kibontakozó Dienes-képet. Ezekből a hozzájárulásokból tartalmaz válogatást ez a lapszám, míg a konferencia teljes anyaga terveink szerint kötetben fog megjelenni.

A Dienes-kutatásban ily módon megnyíló új útvonalak kibontakozását azonban, akárcsak a kötet, valamint jelen lapszám szerkesztési folyamatát, brutális hidegzuhanyszakította félbe. Fenyves Márk orkesztész (mozdulatművész, pedagógus, képzőművész, nevelés- és tánc történész), aki az egész vállalkozás és általában az orkesztika-fókuszú Dienes-kutatás motorja volt, 2018 augusztusában hirtelen távozott az élők sorából. Hogy barátaiként mit tudunk kezdeni fájdalmas hiányával, az nyilván nem ezekre a lapokra tartozik. Az viszont nagyon is ide tartozik, hogy

olyan tudáskészletet, a különböző típusú hozzáértések és jártasságok olyan kombinációját – s vele a gyakorlatban, saját testében–testével művelt orkesztika tapasztalatát – vitte magával, amit sajnos semmilyen kutatócsoport nem tud pótolni.

„Hagyjunk a következő alkalomra is, nem?” – ezzel a mondattal végződik az a beszélgetés, amit vele, illetve alkotó- és kutatótársával, Pálosi Istvánnal folytattunk az orkesztikai valóságtapasztalatról, és ami jelen lapszámunk „Mappa” rovatában olvasható. A „következő alkalom” elúszott a soha többé be nem váltható lehetőségek honába, de annyi még megadatott, hogy utolsóként megfogalmazott gondolatai megjelenhetnek itt. Illetve még valami: a tehetségről és a tehetséggondozásról korábban született esszéje, amely megkapó személyességű önvallomás és nevelésfilozófiai hitvallás is egyben. Nem azért írta, mert publikálni akart, hanem mert mondanivalója volt. „Azt akarom: olvassák, gondolják” – mondta. De nem sikerült megjelentetnie, mert a szöveg nem volt elég „tudományos”. Milyen szerencse, hogy egy filozófiai folyóirat az esszéműfajt is elbírja...

Azt, hogy egyáltalán létezik ez a szövegcsoport, amit az olvasó maga előtt lát, a szerzőkön kívül mindenekelőtt neki, Fenyves Márknak köszönöm. Köszönöm továbbá Pálosi Istvánnak, hogy Márk halála után nemcsak az orkesztika hagyományát viszi tovább, hanem azon belül a kutatás filozófiai fókuszú irányát is. Köszönöm emellett Boros Gábornak, hogy ezt az irányt meglátta és megszületni segítette, hiszen ő volt a 2018. áprilisi konferencia ötletgazdája, sőt, eredetileg az az elképzelés is az ő elméjében fogant meg, hogy a mozdulatművészeti és a neveléstörténeti szálnak a Dienes-kutatásban megvalósuló együttműködését a filozófiai szál bekapcsolásával kellene teljesebbé tenni.

Köszönöm továbbá, a teljesség igénye nélkül: Németh Andrásnak és Boreczky Ágnesnek, hogy úgy ítélték: egy neveléstörténeti kutatócsoport, illetve annak mozdulatművészeti alcsoportja keretében a filozófiai megközelítésnek is helye van; Földesi Renátának és Schaffhauser Franznak, hogy ráirányították a figyelmet a Dienes Valéria és Pető András rendszerei mögött meghúzódó közös szemlélet jelentőségére; Szabó Ferenc atyának, hogy kiadói, kutatói és szervezői munkája, valamint kommunikációs tevékenysége által jelentékenyen hozzájárult Dienes Valéria emlékezetének ébren tartásához és életművének kutathatóságához; Dienes Baláznak és Neuberger Gizellának, hogy nemcsak Dienes Valéria személyes emlékezetének ápolását, hanem orkesztikai munkásságának feltárását–folytatását is fontosnak tartják és aktívan támogatják; Olay Csabának, hogy az ELTE–BTK Magyar Filozófia Központjának vezetőjeként felvállalta a 2018. áprilisi konferencia megszervezését; Csorba Károlynak és Vollnhofer Máriának, hogy lehetővé tették az orkesztikai

valóságtapasztalatról folytatott, jelen lapszámomban olvasható beszélgetés lefolytatását, rögzítését és hozzáférhetővé tételét; Pálosi Istvánnak, Hudry Katának, Spitzer Fruzsínának és Ruzsa Dénesnek a szerkesztési folyamatban nyújtott felbecsülhetetlen segítségüket; valamint a Magyar Mozdulatművészeti Társulat és a Magyar Mozdulatkórus tagjainak, hogy rajtuk keresztül az orkesztika színpadi szemléletmódként és életformaként is tovább él.

Dienes Valéria egy helyütt ezt mondja az *opusz* (valamely gondolat nyomán születő mozdulatmű) elmúlásáról: „Halála nincs, csak nem él tovább.” Én azt szeretném mondani Dienes Valériáról és Fenyves Márkról is: „Meghalt, de nem szűnik meg élni.” Ezt pedig nem metaforikusan értem, hanem annak az erőnek az értelmében, amely mindkettőjünkben megtestesült, és amelynek lényegét Dienes Valéria a következőképpen fogalmazta meg: „Ha az eszme elindult, nem állíthatja meg semmi. Van az emberiségnek egy spirituális termőföldje, amelyben a magvak nem hálnak el, mert a Kéz, amely elvetette, hatalmas vitalitást küldött vele a lelkek történelmének. És valóban, csak a lelkeknek van történelme, vagy annak, amit lélek hat át. És a legtermékenyebb nem a papírra írt gondolat, hanem az, ami élve fénylett bele az eszmék áramlásába. Mert az megfogant más élő gondolatban, és így van egy immateriális eszme-evolúció, ami sehol sincs megírva, de amely papírra kívánckozó eszméknek is éltetője. Ez burkolja planétánkat ama Nooszféra körül, azzal a pneumoszférával, amely a maga spirituális erejével elér a Mindenek Centrumáig.”

Balogh Brigitta